

ИТАЛО КАЛВИНО

СТАРАТА ГОСПОЖА С

ВИОЛЕТОВОТО КИМОНО

Превод от английски: Никола Захариев, 1990

chitanka.info

1976 г.

Чакам влака от Токио за Киото. Върху перона на токийската гара е отбелязано точно къде ще се намират вратите на всеки вагон след спирането на влака. Всички места са предварително запазени и преди пристигането на влака пътниците са вече застанали между белите линии, които ограничават множество опашки, перпендикулярни на коловозите.

Оживлението, суматохата и нервността изглеждат чужди на японските гари. Заминаващите се разпределят като на шахматна дъска, върху която всички ходове са обозначени предварително. И пристигащите са конвоирани в поток от компактна човешка лава, неоставяща място за объркване и безпорядък; така милиони хора се придвижват всеки ден с влак между жилищата и работните си места из необятния Токио.

Между наредените на опашка заминаващи пътници забелязвам стара госпожа в богато бледовиолетово кимоно, заобиколена от непринудени и приветливи младежи, мъже и жени. В епоха като нашата, в която всекидневните придвижвания назад-напред са нещо обичайно, семейните сбогувания по гарите принадлежат на миналото. По летищата ритуалът на сбогуванията и посрещанията, който придава на пътуването характер на изключително събитие, все още може да послужи за евентуално проучване на проявите на обич и сърдечност в различни страни по света; но железопътните гари все повече се превръщат в царство на самотни тълпи, където никой не придружава никого. Толкова повече за влак като този, който отива само до Киото на три часа път.

Като новак в тази страна, аз съм още във фазата, когато всичко, което виждам, има някаква стойност именно защото не знам каква стойност да му придам. Стига да поживея малко в Япония, и за мен ще стане нещо нормално това, че хората тук се поздравяват с многократни дълбоки поклони даже и на гарата; че много жени, предимно възрастните, носят кимона с пищни фльонги и възглавнички, образуващи гърбичка под връхната дреха, и пристъпват ситно-ситно с обутите в бяло крака. Когато всичко се подреди и намери мястото си в паметта ми, ще започна да не намирам нищо достойно за отбелязване, да не виждам повече онова, което виждам. Защото да виждаш, означава да възприемаш разлики и щом разликите се уеднаквят в

предвидимото всекидневие, погледът се плъзга върху гладка повърхност без опорни точки. Пътуването не допринася много за разбиране (това ми е известно открай време и няма нужда да идвам в Далечния изток, за да го науча), но служи за моментно реактивиране на употребата на очите, за „визуален прочит“ на света.

Госпожата заема мястото си във вагона заедно с една около двадесетгодишна девойка и в момента те си разменят дълбоки поклони с останалите на перона. Девойката е грациозна, усмихната, върху кимоното си носи особен вид туника от лек плат, който би могъл да бъде нещо като домашна дреха или престилка. Въобще от девойката лъха домашна обстановка, може би и само заради начина, по който създава уют около госпожата, като вади от багажа кошнички с храна за из път, термос, книги, списания, бонбони — с една дума, всичко, което може да направи пътуването приятно. Няма нищо западно в тази девойка и с облеклото, прическата и засмения си свеж и благ израз тя ми прилича на видение от други времена (кой знае от какви). У госпожата обаче малкото западни — по-скоро американски — елементи като очилата с посребрени рамки и трайната ондулация на косите в свеж синкав цвят, прибавени към традиционното ѝ облекло, създават точната представа за днешна Япония.

Във вагона има много свободни места и девойката не сядва до госпожата, а на отсрещната седалка, гърбом към движението, и сега сервира яденето: сандвич в сламена кошничка. (Този път виждаме западна храна в традиционна опаковка — обратно на онова, което, обикновено се вижда при честите похапвания на японците: например при дългите представления в театър „Кабуки“ зрителите отварят прациящи целофанени торбички и вадят от тях с пръчици варен бял ориз и сурова риба.)

Каква е девойката на госпожата? Племенница, камериерка, придружаваща дама? Не се спира на едно място, все нещо върши, бърби, сякаш чурулика, ето че в момента се връща от вагон-ресторанта и носи разхладителна напитка. А госпожата? Тя се държи, сякаш всички са ѝ длъжни, с вирнат нос. Именно в такива моменти човек схваща какво нещо е дистанцията между две цивилизации: да не знаеш как да определиш онова, което виждаш, жестовете и държането, да не знаеш кое у тях е обичайно и кое индивидуално, кое нормално и кое необикновено. И ако утре попитам някой японец, който би пожелал да

ме изслуша: „Видях две такива и такива жени. Какви са могли да бъдат?“, сигурно ще бъда затруднен да му обясня моето любопитство, за да мога да получа съответен отговор, и въобще всяко определение на дадена роля ще предизвика нови въпроси и т.н.

Навън от прозореца продължава бягащият пейзаж на безкрайни предградия. Преглеждам заглавията на „Джапан Таймс“, токийски всекидневник на английски език. Днес се навършват петдесет години от възкачването на императора на престола и правителството организира за случая тържествено чествуване. Върху това доколко то е уместно се водиха много полемики: левицата е против; подготвят се протестни демонстрации; има опасения за агенти. От няколко дни полицията в Токио държи под око всеки кръстопът; коли на националистическите групировки кръстосват с монтирани върху им високоговорители окичения със знамена град, цепейки въздуха с военни маршове.

Тази сутрин, по целия ми път с таксито до гарата, Токио бе почернял от полицейски отряди с шлемове и дълги палки. На нещо като площад стотина младежи бяха насядали по земята сред червени знамена и високоговорители: без съмнение един от протестните митинги, организирани в различните квартали.

(Ето и някои бегли впечатления от първите ми дни в Токио. Това е град на виадукти, естакади и еднорелсови железници, на колони от коли, които се движат на различни нива, на подлези и тунели за пешеходци: метрополия, в която всичко може да става едновременно като при некомуникаращи помежду си индиферентни измерения; всяко нещо става в определените му граници, представлява ред за себе си, който околният ред ограничава и същевременно включва. В дъждовната вечер минава демонстрация на стачници, движеща се по едно от платната на улицата, спира на семафора, потегля отново на зелено, крачката на демонстрантите си ритмува със свирки, над демонстрацията се веят еднакви, червени знамена, тя се придвижва, обхваната отпред и отзад като в скоби от черни полицейски батальони, докато автомобилният трафик продължава по другите платна. Всички гледат само пред себе си и никога встрани.)

„Джапан Таймс“ е интервюирал двадесетина известни японци (предимно хора на изкуството и спортисти) за чувствата им към императора и отношението им към чествуването. Към тържеството

мнозина са безразлични и изказват съмнения; що се отнася до личността и институцията, мненията варират от безусловно благоговение (особено сред по-възрастните) през все още предизвикващия вълнение спомен за мига, в който са чули за пръв път гласа на това същество, което дотогава никой не бил виждал и чувал (когато обявил по радиото, няколко дни след атомните бомбардировки, капитулацията на страната), до недоумението от толкова дълъг престой на един чисто символичен трон. (Императорът е едновременно нещо повече, и нещо по-малко от конституционен монарх: според конституцията той е „символ на държавата и народното единство“, но е лишен от всякаква власт и функции.) „Близо половината от тези петдесет години на царуване преминаха във войни и нашествия“, спомня си един възрастен писател, който се обявява против чествуването, макар че изказва уважение към личността и институцията.

(По телевизията, нея вечер, ще видим кадри от деня на чествуването в Токио, красноречиви и за онзи, който не разбира коментарите на говорителя: в бегли кадри виждаме да пълзи „змията“ на демонстрацията; демонстрантите са с наведени глави; полицията се приближава с вдигнати щитове и палки; удари, сблъсквания, тук и там няколко ритника по паднал на земята демонстрант; следват продължителни кадри от празнуващи квартали, деца с цветя, знаменца и фенери. В огромна зала дребничката фигура на императора чете речта, следейки с очила редовете от горе на долу; до него седи императрицата, облечена в бяло, с шапка на главата. „В своята реч — ще ни информира вестникът на следващия ден — императорът заяви, че съжалява за жертвите през Втората световна война.“)

През първите дни в нова страна човек се мъчи да установи връзките между всичко онова, което попада пред погледа му. Във влака вниманието ми е разделено между четенето на вестника и наблюдаването на старата невъзмутима госпожа, обслужвана и обект на внимание във вагона, изпълнен с делови хора, които разгръщат на колената си папки с бюджети, планове и проекти за оборудване и строежи.

В Япония невидимите дистанции са по-силни от видимите. В Токио една от централните улици минава покрай канала, който обгражда зелената зона на императорските дворци. Грохотът на

безспирната върволица коли докосва една линия, отвъд която цари пълна тишина. Порталите на градините се отварят за посетители само два пъти годишно, но през цялата година групи поклонници слизат от автобусите и се запътват след знаменцето на екскурзоводката, минават край крепостната стена, за да спрат пред портата на площада на Двойния мост, където си правят групови снимки за спомен. Това е границата, до която могат да стигнат простосмъртните в обикновени дни; оттатък започва резиденцията на монарсите — едно почти извънземно измерение. Отидох и аз като всеки прилежен турист, но не видях абсолютно нищо: полицаи на пост, един мост и два свода над обраслия с плачещи върби канал.

Девојката седна до госпожата, говори и се смее. Госпожата мълчи, кисела, и не отговаря, не се обръща, гледа право пред себе си. Девојката не спира да говори, весело и леко, сякаш скача от една тема на друга, импровизирайки шеговити разкази с такова уверено и дискретно повествователно изкуство, с такова вродено непринудено държане, че ти се струва, сякаш изпълнява музикални вариации на клавиатура на роял. А старата? Мълчалива, сериозна, твърда. Не е речено, че не слуша: но сякаш е седнала до радиоапарат и изслушва някакво съобщение, което не изисква никакъв отговор от нейна страна.

И въобще е страшно противна тази дъртачка! Превзета егоистка! Чудовище! И човек като мен, който се опитва да се въздържа от преценки за неща, които не е сигурен, че разбира, може неочаквано да избухне в гняв. Така в този момент беснея вътрешно срещу старата дама, която ми се струва въплъщение на нещо страшно несправедливо. За какво ли се смята? Откъде-накъде тази претенция, че заслужава толкова внимание? Възмущението ми от надменността на госпожата нараства заедно с възхищението от грациозността, веселостта и цивилизоваността на девојката, качества, които за мен са също загадка и събуждат усещане за непростимо разхищение.

Като се замисля, виждам колко сложни и смесени са чувствата, които ме обхващат в този момент. Без съмнение тук има нещо от бунта, предизвикан от солидарността ми с младите срещу смазващия авторитет на възрастните, с подчинените — срещу привилегиите на господарите. Не ще и дума, че това е така, но може би има и нещо друго, може би на дъното се крие завист, желание да ѝ изсъскам през зъби: „Не знаеш ли, глупачке, че у нас на Запад никога вече никой не

може да бъде обслужван както си обслужвана ти? Не знаеш ли, че на Запад нито един възрастен няма никога повече да бъде гледан с такава почит и уважение от една млада девойка?“

Ето че само като си представя конфликта като нещо, което става вътре в мен, мога да се надявам да вникна в него, да го разгада. Но в последна сметка дали е точно така? Какво знам аз за живота в тази страна? Не съм влязъл нито веднъж в японска къща и сега за първи път ми се случва да надникна в нещо подобно на сцена от домашен живот.

На нас ни се струва, че японската къща с нейните тънки, плъзгащи се врати се отваря като завеса пред сцена без тайни. Напротив, това е един свят, чиято външност и вътрешност са отделени от труднопреодолима психологическа бариера. Доказателство за това е и художественото ѝ изобразяване. На Запад художниците още през четиринадесети век са решили веднъж завинаги проблема за изобразяване на интериора по начин, който днес ни изглежда напълно очевиден. Те премахнаха едната стена, показвайки ни стаята открита като театрална сцена. Но много преди тях японските художници от XII век са били открили друга система, по-непряка, но по-пълна, за проникване във вътрешното пространство, запазвайки същевременно отделянето му от външната среда: премахнали са покрива.

В рисуваните свитъци — образци на рафинираната дворцова литература от епохата Хейан — стилът, наречен „фукинуки-ятай“ (което означава именно „къща без покрив“), обхваща в картината стилизираните персонажи без плътност в скосена перспектива от преградни стени, рамки на врати и високи паравани и това позволява да се вижда едновременно всичко, което става в различните стаи.

При всеки поглед, който успявам да хвърля през облегалката, която ме дели от двете жени, сцената се променя: сега вече старицата говори — търпеливо, спокойно, сдържано. Ето че между двете, изглежда, се е възцарило съвършено разбирателство.

Преди няколко дни разглеждах в Токийския национален музей изключително елегантни свитъци — дневника и романа на писателката Мурасаки Шикибу. И сега, чрез присъствието на девойката, която вдига високо усмивката си и чертае меки и хармонични линии с шията, раменете и ръцете си също като героиня на Мурасаки Шикибу сред суровия делничен свят, интериорът на вагона на електрическия влак ми изглежда като онези „къщи без покрив“, които откриват и

същевременно скриват ракурси от тайния живот върху рисувания свитък.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.